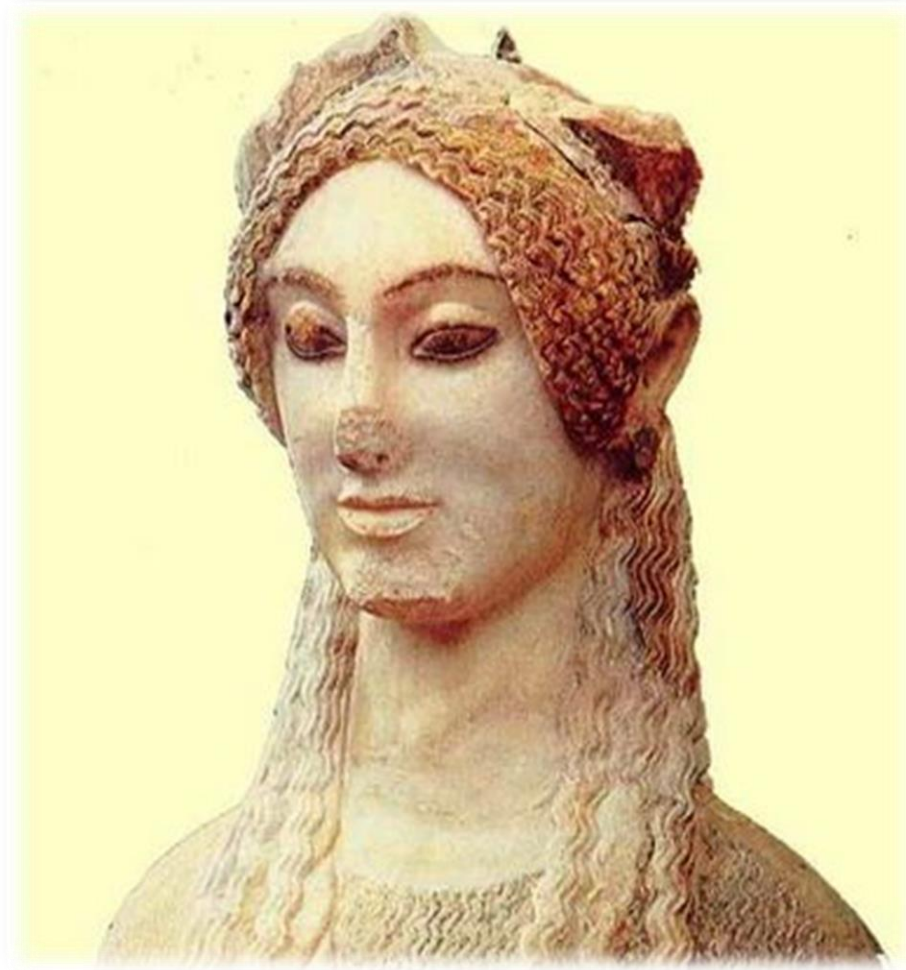

**Η Αθηναϊκή κοινωνία τον 5^ο π. Χ.
αιώνα:**

Κοινωνικές τάξεις

- Τρεις κοινωνικές τάξεις κατά τον 5^ο αιώνα αποτελούν τον πληθυσμό της Αθήνας: **οι Αθηναίοι πολίτες, οι μέτοικοι και οι δούλοι**
- **οι Αθηναίοι πολίτες**, (όσοι είχαν και τους δύο γονείς Αθηναίους) από αυτούς **πηγάζει κάθε εξουσία**, αποτελούν την κυρίαρχη δύναμη της πόλης και μετέχουν μόνον αυτοί στην **Εκκλησία του Δήμου**.
- **Οι μέτοικοι**, πολίτες άλλων πόλεων που εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα λόγω της μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης. Κύρια ασχολία τους ήταν το εμπόριο και πλήρωναν έναν ειδικό φόρο *το μετοίκιον*.
- **Οι δούλοι**, αποτελούσαν την πλειονότητα του πληθυσμού της Αθήνας, την εποχή του Περικλή 200.000 δούλοι κατοικούσαν στην Αθήνα.
- **Προέλευση**: αιχμάλωτοι πολέμου, αγορασμένοι στα δουλοπάζαρα ή παιδιά δούλων.
- **Εργασία**: υπηρέτες στα σπίτια, στους αγρούς, σε κρατικές υπηρεσίες ως δεσμοφύλακες, λογιστές, αστυνόμοι ή εργάτες. Οι μορφωμένοι ήταν παιδαγωγοί των παιδιών πλουσίων Αθηναίων.

Γυναικεία μορφή

Η κατοικία –οικογενειακή ζωή

- Απλή, μονώροφη κατοικία με εσωτερική αυλή. Έπιπλα λιτά.
- **Η οικοδέσποινα** φρόντιζε το σπίτι και σπάνια εξερχόταν από αυτό μόνη, παρά μόνο στις θρησκευτικές γιορτές.
- Το μόνο αξίωμα που μπορούσε να πάρει ήταν αυτό της **ιέρειας**. Ήταν υπεύθυνη για τους δούλους και τα **του οίκου**, ύφαινε, μεριμνούσε για τη φροντίδα των παιδιών της.
- Περνούσε τις περισσότερες ώρες στον γυναικωνίτη μακριά από τα πολιτικά δρώμενα που ήταν αντρική κατ' αποκλειστικότητα υπόθεση.

Η θέση της γυναίκας στην πολιτική ζωή των Αθηνών

- Στην καθαυτό πολιτική ζωή των Αθηνών η θέση των γυναικών ήταν ανύπαρκτη. Οι γυναίκες δε θεωρούνταν πολίτες. **Δεν είχαν δικαίωμα εγγραφής στους καταλόγους** των πολιτών. Εγγράφονταν μόνο στους καταλόγους της **φατριάς** τους.
- Επιπλέον **δεν είχαν δικαίωμα κατοχής εγγείου ιδιοκτησίας**, - επομένως **ούτε κληρονομιάς**-, το οποίο αποτελούσε βασικό κριτήριο για την ιδιότητα του πολίτη.
- Ακόμη δεν είχαν τη δυνατότητα άσκησης δικαιωμάτων. Δεν τους επιτρεπόταν δηλαδή να χειρίζονται οι ίδιες τις αστικές υποθέσεις τους. Για το λόγο αυτό εκπροσωπούνταν ενώπιον της πολιτείας από **τον κύριό τους**. Κατά συνέπεια στερούνταν των πολιτικών δικαιωμάτων που απολάμβαναν οι άνδρες.
- Ταυτόχρονα όμως έπαιζαν σημαντικό ρόλο στη μεταβίβαση της **ιδιότητας του πολίτη**. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κατά κάποιο τρόπο ανήκαν, έστω εμμέσως στην ευρύτερη πολιτική κοινότητα.

- **Ο ρόλος αυτός συνίστατο στο γάμο.** Ο μόνος νόμιμος γάμος στην αρχαία Αθήνα ήταν εκείνος που ένωνε έναν πολίτη με την αστή κόρη ενός άλλου πολίτη. Μάλιστα από το **451 π.Χ** αποτέλεσε νόμο του Αθηναϊκού κράτους με ψήφισμα από την Εκκλησία του Δήμου, κατόπιν εισηγήσεως του Περικλή. Απέβλεπε στην **ομοιογένεια** και τη συνοχή του πολιτικού σώματος. Βλέπουμε λοιπόν ότι η **αστή** δεν είχε δικαίωμα να συμμετέχει στα πολιτικά δρώμενα, παρότι προέρχονταν από το σώμα των πολιτών.
- Όμως, ένας Αθηναίος πολίτης ήταν απαραίτητο να έρθει σε γάμο με μία Αθηναία αστή, προκειμένου τα παιδιά του να μη θεωρηθούν νόθα.
- Αν επρόκειτο για αγόρια, θα μπορούσαν να αποκτήσουν την πολύτιμη ιδιότητα του πολίτη και να έχουν δικαίωμα στην πατρική κληρονομιά.
- **Επίκληρη κόρη:** Ήταν η γυναίκα που τύχαινε να είναι η μοναδική κληρονόμος της πατρικής περιουσίας. Επειδή η ίδια δεν είχε δικαίωμα κατοχής γης, συνεπώς ούτε κληρονομιάς, είχε το δικαίωμα ο πλησιέστερος συγγενής να τη διεκδικήσει σε γάμο. Ο θεσμός αυτός υποδηλώνει την τεράστια σημασία που δίνονταν στα θέματα διαφύλαξης της περιουσίας του οίκου και της διατήρησης των γενών.

Γάμος

Ο καλλωπισμός της
νύφης πριν από τη
γαμήλια τελετή.
Ερυθρόμορφο
επίνητρο του
ζωγράφου της
Ερέτριας. Περίπου
425-420 π.Χ. , Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο, Αθήνα.

Ιέρεια μπροστά σε
βωμό, κατά τη
διάρκεια τελετής προς
τιμήν της Αθηνάς, με το
βόδι που πρόκειται να
θυσιαστεί (Αττικός
μελανόμορφος
αμφορέας, /
Antikensammlung,
Staaliche Museen,
Βερολίνο)

Οι εταίρες

- Εντελώς διαφορετικά ζούσαν **οι εταίρες**. Απολάμβαναν ελευθερίες, ευρισκόμενες σε μια διαφορετική κατάσταση από τις υπόλοιπες γυναίκες. Σε αντίθεση με τις άλλες γυναίκες, αυτές είχαν γνώσεις της λογοτεχνίας και δεν τους ήταν άγνωστη η τέχνη.
- Η θέση των καλλιεργημένων και μορφωμένων εταίρων ήταν τελείως διαφορετική. Συμμετείχαν ελεύθερα στα συμπόσια των ανδρών. Στα σπίτια τους μαζεύονταν πλήθος οι νέοι. Τις θαύμαζαν, έστηναν γι' αυτές χρυσά αγάλματα, οι ποιητές τις εγκωμίαζαν στα έργα τους. Πολλές έγιναν διάσημες για την εξυπνάδα και το πνεύμα τους, όπως η Φρύνη, ενώ η αθηναϊκή λογοτεχνία γνωρίζει συλλογές επιγραμμάτων που γράφτηκαν από εταίρες.

Μοιχεία και παλλακίδες

- Οι γυναίκες όφειλαν να είναι πιστές στους συζύγους τους, όχι όμως και οι σύζυγοι. Η μοιχεία ήταν έγκλημα που μπορούσε να επισύρει αυτοδικία από μέρους του αρχηγού της οικογένειας.
- Εκτός από την Αθηναία νόμιμη σύζυγο ο άντρας μπορούσε να διατηρεί και **παλλακίδα**, η οποία ήταν ελεύθερη φτωχή Αθηναία ή δούλα. Συχνά ο σύζυγος που συνδέονταν ερωτικά μαζί της την έφερνε ακόμα και στο σπίτι του.
- Έτσι τις περισσότερες φορές η Αθηναία ήταν υποχρεωμένη να δέχεται την παρουσία της παλλακίδας ακόμα και μέσα στο σπίτι τους. Αυτό όμως δεν αποτελούσε μοιχεία για τον Αθηναίο πολίτη καθώς η μόνη κατακριτέα μορφή μοιχείας ήταν η σύναψη ερωτικού δεσμού με τη σύζυγο ενός άλλου Αθηναίου πολίτη.
- Αντίθετα, η αν η γυναίκα απατούσε το σύζυγο της, τιμωρούνταν αυστηρά. Η τιμωρία της επικεντρωνόταν στην απώλεια του δικαιώματος συμμετοχής της σε θρησκευτικές τελετές και πολλές φορές ο σύζυγος την έδιωχνε από το σπίτι.

Η κοινωνική ζωή στην Αθήνα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα

- **Ο άντρας**, αντίθετα, περνά τις περισσότερες ώρες έξω από το σπίτι, στην αγορά συζητώντας, στα γυμναστήρια, στα δημόσια λουτρά ή **στην Εκκλησία του Δήμου**. Τα βράδια στο σπίτι του οργανώνει **συμπόσια** για τους φίλους του, όπου διασκεδάζει αλλά και συζητά πολιτικά και φιλοσοφικά θέματα.
- **Τα παιδιά** ανατρέφονται ανάλογα με το φύλο. Τα κορίτσια μένουν στο σπίτι και μαθαίνουν από τη μητέρα τους να διαχειρίζονται τα του οίκου, ενώ τα αγόρια από την ηλικία των 7 στέλνονται σε σχολεία για να μορφωθούν.
- **Τροφή**: λιτή αποτελούμενη από λαχανικά, ελιές, παστά ψάρια, φρούτα, ξηρούς καρπούς και σπάνια κρέας.
- **Ενδυμασία**: κομψή αλλά όχι εξεζητημένη. Βασικό ένδυμα ήταν ο χιτώνας που δενόταν με ζώνη στη μέση και δημιουργούσε πτυχώσεις. Το **ιμάτιο**, είδος πανωφοριού, ζεστό από μάλλινο υφασμα τυλίγονταν πάνω στον χιτώνα. Τα σανδάλια και τα κοσμήματα των γυναικών.

Σκηνή συμποσίου

Τοιχογραφία από τάφο της Ποσειδωνίας. Σκηνή συμποσίου. Αντιπροσωπευτικό έργο της ελληνικής ζωγραφικής των κλασικών χρόνων.
(Μουσείο Paestum)

Σκηνή συμποσίου

Διασκέδαση κατά το συμπόσιο

Η μόρφωση των Αθηναίων πολιτών

- **Αρμονική ανάπτυξη σώματος και πνεύματος στόχος της Αθηναϊκής εκπαίδευσης.** Η ανάπτυξη του καλού γούστου, της ευπρέπειας, της κοινωνικότητας, της οξυδερκούς κρίσης και της πολιτικής σκέψης ήταν βασικοί άξονες της εκπαίδευσης.
- **Ο παιδαγωγός,** συνήθως μορφωμένος δούλος, βοηθά το παιδί στο σπίτι και το συνοδεύει στο σχολείο του. Εκεί ο **γραμματιστής,** το διδάσκει γραφή, ανάγνωση και κατανόηση των ομηρικών επών.
- **Ο κιθαριστής** μουσική και **ο παιδοτρίβης** το εκγυμνάζει. Στην εφηβική ηλικία τα παιδιά των πλουσίων παρακολουθούσαν μαθήματα από τους **σοφιστές,** οι οποίοι είχαν έρθει στην Αθήνα από διάφορα μέρη και δίδασκαν την ρητορική έναντι αδρής αμοιβής. Το όλο κλίμα της Αθήνας με τη μεγάλη πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη βοηθούσε τους Αθηναίους να μορφωθούν και να αναπτύξουν όλα τα ταλέντα τους.

Οι μαθητές των εύπορων οικογενειών συνοδεύονταν στο σχολείο από τον **παιδαγωγό**, ο οποίος μετέφερε τις κερωμένες πλάκες, την πένα, τα βιβλία και την κιθάρα ή τον αυλό του μαθητή.

Η εργασία

- Οι **Αθηναίοι αγρότες** με μικρή ιδιοκτησία στην πλειονότητά τους καλλιεργούσαν τα χωράφια τους με τη βοήθεια των δούλων. Η κτηνοτροφία ήταν περιορισμένη.
- Τα **εργαστήρια** και τα μαγαζιά ήταν συγκεντρωμένα σε συγκεκριμένες περιοχές ανάλογα με τα είδη που πουλούσαν, ήταν ανοιχτά προς το μέρος του δρόμου για να τα βλέπουν οι πελάτες. Πάρα πολλοί τεχνίτες ζουν στην πόλη.
- **Εμπόριο:** η αύξηση του πληθυσμού έφερε την άνθηση του εμπορίου. Εισάγονται τρόφιμα και πρώτες ύλες, όπως δέρματα, ξυλεία και μέταλλα, ενώ εξάγονται τα προϊόντα των αθηναϊκών εργαστηρίων σε όλη τη Μεσόγειο, υφάσματα, όπλα, κατεργασμένα δέρματα, αγγεία, έπιπλα. Η άνθηση του εμπορίου έκανε τους μέτοικους μια ισχυρή οικονομική δύναμη στην πόλη που θα επηρεάζει τις αποφάσεις της.

Οι Γιορτές

- **Τα Παναθήναια**, η λαμπρότερη που τελούνταν κάθε 4 χρόνια προς τιμή της Αθηνάς, τελούνταν το μήνα Εκατομβαιώνα (23 Ιουνίου -23 Ιουλίου)
- **Τα Μεγάλα ή Εν Άστει Διονύσια**, γιορτή στην αρχαία Αθήνα, η οποία τελούνταν το μήνα Ελαφηβολιών (Μάρτιο/Απρίλιο) πολυήμερη γιορτή προς τιμή του Διονύσου
- **Τα Μικρά Διονύσια ή Κατ' Αγρούς Διονύσια**, γιορτή στην αρχαία Αθήνα η οποία τελούνταν το μήνα Ποσειδεώνα (Δεκέμβριο)
- **Τα Ανθεστήρια**, 3 μέρες, 11-13 Ανθεστηρίωνος (23 Δεκέμβρη –20 Ιανουάριο)
- **Τα Θεσμοφόρια**, τελούνταν προς τιμή της θεάς Δήμητρας, για 3 μέρες
- **Τα Λήναια** προς τιμήν του Διονύσου κατά το μήνα Γαμηλιώνα (Γενάρη- Φλεβάρη) και
- **Τα Ελευσίνια Μυστήρια**, που γιορτάζονταν στις αρχές του Οκτώβρη προς τιμή της Δήμητρας και της κόρης της Περσεφόνης.

- **Επιγραφή για την καθιέρωση των Παναθηναίων**

Ενεπίγραφη στήλη, που αναφέρεται στη σημαντικότερη γιορτή της αρχαίας Αθήνας, τα Παναθήναια. Από το κείμενο σώζονται μόνο πέντε γραμμές. Είναι χαραγμένο κατακόρυφα και βουστροφηδόν . (Σε αυτό γίνεται αναφορά στην καθιέρωση των αγώνων των Παναθηναίων το 566 π.Χ. και στη θέσπιση του αγώνα δρόμου, που ήταν ο σημαντικότερος αθλητικός αγώνας των εορτών. Η επιγραφή, αν και αποσπασματική, έχει όλα τα χαρακτηριστικά μιας δημόσιας, επίσημης αθηναϊκής επιγραφής των αρχαϊκών χρόνων. Ήταν ανάθημα στη θεά Αθηνά, και είχε προσφερθεί στο χώρο της Ακρόπολης, που ήταν άμεσα συνδεδεμένος με τη γιορτή και τους αγώνες.

- Επιγραφή: [ΤΟ]Ν ΔΡΟΜΟΝ [: ΕΠΟΙΕΣΑΝ : ? ΗΙΕΡΟΠ]-[ΟΙΟΙ : ? ΚΡ]ΑΤΕΣ [: ? ΘΡΑΣ]ΥΚΛΕΣ : Α[Ρ]ΙΣ-ΤΟΔΙΟΟΣ : ΒΡ[ΥΣΩΝ :] ΑΝΤΕ[ΝΟΡ ?][ΗΟΙ ΤΟΝ] ΑΓΟ[ΝΑ ΘΕΣ]ΑΝ ΠΡΟΤΟ[Ι] ΓΛ-ΑΥ[Q]ΟΠΙΔΙ : QOP[ΕΙ]
[Το]ν δρόμο [έφτιαξαν ? οι ιεροπ]-[οιοί ? Κρ]άτης, [Θρασ]υκλής, Α[ρ]ισ-τόδικος, Βρ[ύσων], Αντή[νωρ ?][οι οποίοι τον] αγω[να θέσ]πισαν πρώτοι για τη γλ-αυκομάτα κόρη

Οι γιορτές και ο ρόλος των γυναικών

Ουσιαστική συμμετοχή είχαν στα **Θεσμοφόρια** , γιορτή προς τιμή της **Δήμητρας** που λάμβαναν χώρα κατά το φθινόπωρο.

- Τα Θεσμοφόρια τελούνταν προς τιμή της θεάς Δήμητρας. **Συμμετείχαν αποκλειστικά παντρεμένες γυναίκες, όχι οι παρθένες.** Βασική αρχή των Θεσμοφορίων αποτελούσε ο **αποκλεισμός του ανδρικού φύλου** και η συγκρότηση **μίας ένωσης γυναικών**, μέσω της οποίας τονιζόταν **ο ρόλος τους στη γονιμότητα** και συμβολικά στην ευφορία της καλλιεργήσιμης γης.
- Ο εορτασμός τους διαρκούσε **τρεις μέρες** με συγκεκριμένη τελετουργία. Οι γυναίκες κατά τη διάρκεια της γιορτής συγκεντρώνονταν στο ιερό της Δήμητρας και έτσι είχαν την ευκαιρία να περάσουν κάποιες μέρες μακριά από το σπίτι τους, μαζί με τα παιδιά τους, εάν αυτά βρίσκονταν σε ηλικία που ακόμη τα θήλαζαν. Οι σύζυγοι ήταν υποχρεωμένοι όχι μόνο να δώσουν τη συγκατάθεσή τους για να παραστούν οι γυναίκες τους στη γιορτή, αλλά και να αναλάβουν τα προβλεπόμενα έξοδα.

Τα θεσμοφόρια

Αγγείο από αναπαράσταση της τελετής των Θεσμοφορίων

